Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Je Evropský parlament parlamentem?

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2011 Autor: Jan Exner, 1. ročník

IV. ročník SVOČ Konzultant: doc. JUDr. Jan Kysela, Ph. D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do IV. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla dříve publikována, nebyla vcelku ani částečně obhájena jako práce diplomová či bakalářská a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Ve Studenci dne 8.4.2011

Jan Exner

Je Evropský parlament parlamentem?

Obsah

Úvod 4

Historické základy evropské legitimity 5

Evropské volby 9

Ústřední postavení a kolegiální charakter Evropského parlamentu 12

Evropský parlament a jeho pravomoci 13

Evropský parlament jako zástupce evropského lidu 18

Je Evropský parlament parlamentem? 22

Seznam použitých zdrojů a literatury 24

Úvod

Obsahem této práce bude zodpovědět otázku předestřenou v názvu – Je Evropský parlament parlamentem? Předmětem této otázky je zapřemýšlet nad reprezentací lidu v jednom ze základních orgánů Evropské unie (EU, Unie). Evropský parlament (EP, Parlament) je jediným přímo voleným orgánem EU. Je to však dostatečný argument pro to, aby se stal orgánem zastupujícím obyvatele jednotlivých členských států Unie? Umožňuje vůbec vnitřní struktura Evropského parlamentu v dostatečné míře reprezentovat zájmy a vůli lidu, který ho volí? Je všeobecně známým faktem, že EU je od svého počátku projektem politických elit. Proč bychom tedy měli vyjadřovat prostřednictvím voleb svou snahu ovlivnit fungování tohoto „projektu“?

Chceme-li dosáhnout zodpovězení těchto otázek a zjistit, zda Evropský parlament je parlamentem či nikoliv, je nutné si nejprve určit definiční znaky, které by měl parlament v pravém slova smyslu splňovat. Jindřiška Syllová, česká odbornice na ústavní právo, definuje čtyři základní znaky společné všem parlamentům.

Nejdůležitějším společným znakem všech parlamentů je **„pravomoc přijímat zákony a pravomoc přijímat státní (unijní) rozpočet.“** Za druhé, parlament musí být v dnešní demokratické společnosti **„volen přímo občany na základě všeobecného a rovného volebního práva tajným hlasováním.“** Třetím společným znakem je jeho **„ústřední postavení ve státu“** a s ním spojená celostátní působnost parlamentu. V případě EP se samozřejmě jedná o ústřední postavení v rámci celé Unie. Posledním znakem, který je společný všem parlamentům, je jejich **„kolegiální charakter.“**[1]

Pro účely této práce si navíc stanovme ještě jeden klíčový definiční znak, který zdůrazňoval ve svých dílech další český odborník na ústavní právo Bohumil Baxa. Jedná se o pojetí parlamentu jako **„zastupitelského sboru národa“**[2], v tomto případě zastupitelského sboru evropského lidu.

[1] Pavlíček V. a kol., *Ústavní právo a státověda, 1. díl, Obecná státověda*, Linde Praha, 1998, dotisk 2003, str. 232-233
[2] Baxa B., *Parlament a parlamentarism*, Praha, 1924

Historické základy evropské legitimity

Ještě předtím, než se budeme zabývat jednotlivými výše uvedenými znaky, které by měl EP splňovat, je vhodné zasadit tuto problematiku do širšího historického kontextu.

V deklaraci francouzského ministra zahraničních věcí *Roberta Schumana* z 9. května 1950, která je považována za základní kámen moderní evropské integrace, se instituce budoucího předchůdce EP jako taková vůbec neobjevila. Návrh samostatného shromáždění byl zmíněn až během vyjednávání Pařížské smlouvy v roce 1951. Původně se mělo jednat o instituci, která by za účelem získání demokratické legitimity vyvažovala a kontrolovala fungování evropské exekutivy.

Počátky EP lze tedy spatřovat ve Shromáždění Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), které se poprvé sešlo 10. září 1952. V souvislosti s tím je však nutno podotknout, že v tehdejším Shromáždění zasedalo 78 poslanců, kteří byli vybíráni z národních parlamentů. Tato část jeho historie tedy byla obdobím delegovaných zástupců a nelze tedy hovořit o lidu jako o hlavním zdroji jeho legitimity.

V roce 1958 bylo na základě Římských smluv ustaveno Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM). Ačkoliv měly tyto instituce oddělené exekutivní pravomoci, obě přijaly nově přejmenované Evropské parlamentní shromáždění jako společný orgán. Okamžitě od svého prvního zasedání v březnu 1958, na němž byl *Robert Schuman* zvolen jeho prezidentem, se Shromáždění vydalo cestou podpory společné ekonomické a politické integrace. Právě 19. březen 1958 je považován za okamžik vzniku orgánu, který by dnes měl reprezentovat vůli evropských voličů.

Zajímavým historickým faktem, na který je vhodné upozornit, je změna jeho názvu. Jak bylo již zmíněno výše, prvotní název této instituce byl Shromáždění. Až v roce 1962 došlo k přejmenování na Evropský parlament, především z důvodu odlišení od Shromáždění Rady Evropy.[3]

[3] European Navigator, *European Parliament*, http://www.ena.lu/?lang=2&doc=3998

Při vzniku Evropských společenství v roce 1967, kdy došlo ke sdružení tří dosavadních evropských institucí, tedy ESUO, EHS a EURATOM, byly převzaty i všechny dosavadní orgány, tedy včetně EP. V roce 1970 byla EP svěřena pravomoc nad schvalováním rozpočtu Společenství, čímž došlo k prvnímu velkému posílení jeho postavení.

Jako „reprezentanti lidu“ byli představitelé zakládajících států Společenství označeni již v Pařížské smlouvě z roku 1951. Dle Římských smluv se již mělo, tehdy ještě Shromáždění, stát přímo voleným orgánem. Problém tkvěl v tom, že Rada měla právo vyjádřit své negativní závazné stanovisko k podobě budoucích voleb. Celý spor, který musel vyřešit až Evropský soudní dvůr, dospěl k relativně zdárnému kompromisu. Rada se zavázala, že nebude volbám bránit, avšak pod podmínkou, že záležitost volebního systému bude odložena na pozdější datum. Tak se také stalo.

První přímé volby do EP tedy proběhly až v červnu 1979. Od tohoto okamžiku můžeme hovořit o EP jako o instituci, která reprezentuje vůli obyvatel členských států, a která by se měla snažit v rámci unijního legislativního procesu hájit jejich zájmy.[4] Rok 1979 tedy nastartoval proces parlamentarizace EU, stále však nebylo možné hovořit o EP jako o parlamentu v pravém slova smyslu. Členové Parlamentu byli sice voleni přímo a rozhodovali v kolektivu, čímž by EP dva společné znaky, které jsme si definovali v úvodu, splňoval, avšak v oblasti rozpočtu a legislativy disponoval EP stále značně omezenou funkcí. K výraznému posílení jeho postavení přispěly především Jednotný evropský akt a jednotlivé revize primárního práva z konce minulého století, kterým se budeme podrobněji věnovat při rozboru jednotlivých definičních znaků parlamentu.

Jako přímo volený orgán počal Parlament okamžitě vyvíjet aktivitu směřující ke vzniku Unie. Například v roce 1984 se poslanci usnesli na návrhu Smlouvy ustavující Evropskou unii („Treaty establishing the European Union“). Ačkoliv tento návrh nebyl přijat, mnoho jeho idejí se promítlo do následujících smluv a v konečném důsledku i do konečné Smlouvy o Evropské unii, která byla podepsána v Maastrichtu 7. února 1992.

Již od počátku činnosti EP bylo sporným bodem jeho umístění do mapy Evropy. Z úvodních provizorních jednání vzešel jako jeho sídlo francouzský Štrasburk. Za účelem přiblížení se

[4] Mocek O., *Evropský parlament jako zástupce evropského lidu?* Global politics http://www.globalpolitics.cz/zamereno-na-eu/evropsky-parlament-jako-zastupce-evropskeho-lidu, 25. 5. 2009

ostatním evropským orgánům sídlícím v Bruselu, bylo v belgické metropoli vybudováno druhé sídlo EP, do něhož byly přeneseny určité oblasti jeho činnosti. Nutno dodat, že tento krok byl podniknut k nelibosti mnoha členských států. Finální řešení bylo provedeno na podnět Evropské rady v roce 1992. Hlavním sídlem EP se oficiálně stal Štrasburk, kde se dvanáctkrát do roka konají hlavní zasedání, ostatní parlamentní činnost byla za účelem jednoho evropského centra přesunuta do Bruselu. Tento krok byl poté ještě oficiálně potvrzen v roce 1997 Amsterodamskou smlouvou. Jedinou výjimku v současné době představuje sekretariát Parlamentu sídlící v Lucemburku. Sídla všech vrcholných evropských institucí jsou však do dnešní doby předmětem rozporuplné diskuse.[5]

Vztahy Evropského parlamentu s ostatními orgány Unie nebyly vždy úplně harmonické. Specifický je zejména velice často napjatý vztah mezi EP a Evropskou komisí. Například v roce 2004 při slyšení budoucích evropských komisařů členové parlamentu zpochybnili nominaci *Rocco Buttiglionea* na post Komisaře pro oblast justice, svobody a bezpečnosti. EP se tehdy postavil proti vůli Komise a i přes odpor Itálie, jako nominujícího státu, i *Josého Manuela Barrosa* vyslovil nesouhlas se jmenováním eurokomisaře. Lépe řečeno EP neformálně pohrozil, že v případě jmenování by Komisi jako celek nemusel podpořit. Parlament tak nepřímo donutil předsedu Evropské komise změnit jeho pracovní tým.[6]

K výraznému vylepšení vztahů došlo v roce 2007. Evropský komisař pro oblast justice *Franco Frattini* totiž přizval EP k projednávání druhého Schengenského informačního systému, ačkoliv EP měl do té doby pravomoc zasahovat pouze do některých jeho částí. Po tomto úspěšném experimentu byl Parlament pravidelně zahrnován do jednání o drtivé většině otázek týkajících se právě justice a vnitřní bezpečnosti. Vrcholem této dosavadní spolupráce byla Lisabonská smlouva, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009.

[5] European Navigator, *The EU institutions*, http://www.ena.lu/?lang=2&doc=20822
[6] The New York Times, *Buttiglione affair highlights evolving role of Parliament: Questions arise on democracy at the EU*, http://www.nytimes.com/2004/10/18/news/18iht-brussels_ed3_.html?_r=1, 18. 10. 2004

Výraznou reformou prošel EP v letech 2007 až 2009. Speciální pracovní skupina, vytvořená ryze za tímto účelem, implementovala do jeho struktur mnoho inovací, které vedly k modernizaci a zefektivnění celkové činnosti Parlamentu. Jako příklad uveďme zlepšení spolupráce s Komisí či více prostoru pro jednotlivé řečníky.[7]

Od doby svého vzniku prošel Evropský parlament nejdynamičtějším vývojem mezi všemi orgány Evropské unie. Vysvětlení tohoto faktu lze spatřovat právě v tom, že EP je jedinou přímo volenou institucí EU. Tato skutečnost také primárně určuje jeho postavení v uspořádání institucionální architektury EU.

Postavení Evropského parlamentu v rámci rozhodovacích procesů Unie nebylo od počátku moderní evropské integrace jasně vymezeno. EU byla ve své původní podobě jakýmsi exekutivním integračním uskupením a až Maastrichtská smlouva vytvořila z EP instituci v té podobě, jak ji známe dnes. Došlo k vymezení postavení EP v rámci kontrolních, rozpočtových a rozhodovacích procedur. To vše v rámci nově vznikající politické unie. V návaznosti na to došlo k výraznému upevnění postavení EP v rámci institucionální struktury EU, které ještě více posílila Amsterodamská smlouva z roku 1997. Lze však označit za částečně paradoxní, že posilování pravomocí EP, k němuž se ještě vrátíme později, je přitom odchylkou od původního exekutivního charakteru EU a zároveň se stává se důležitým ukazatelem současného federativního sklonu evropské integrace.

[7] European Parliament, Parliamentary reform put into practice, Official website of the European Parliament, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20080116BKG18998+0+DOC+XML+V0//EN, 17. 1. 2008

Evropské volby

Nyní se budeme zabývat jednotlivými definičními znaky, které jsme si již výše představili, a jejichž zkoumání by mělo přinést odpověď na otázku: „**Je Evropský parlament parlamentem?“**

Pravomoci přijímat zákony a unijní rozpočet jsou hlavním, avšak také z hlediska výzkumu nejsložitějším, kritériem a záměrně si je tedy ponecháme až jako poslední. Úvodním aspektem je tedy legitimita Evropského parlamentu, kterou by měla zajistit **přímá volba prostřednictvím občanů jednotlivých členských států Unie**. Jak bylo již výše zmíněno, tento důležitý krok udělal Evropský parlament v roce 1979, kdy proběhly první přímé volby. V tomto období měla Evropská společenství pouze 9 členských států (země Beneluxu, Německo, Francie, Itálie, Spojené království, Dánsko a Irsko), přesto však k těmto prvním volbám přišlo nejvyšší procentuální zastoupení občanů členských států v celé historii „evropských voleb“, které dosáhlo hranice téměř 62 procent.

V současné době se Evropský parlament skládá ze 736 poslanců, kteří dohromady představují největší demokratický volební celek na světě s více než 375 miliony potencionálními voliči při posledních volbách v roce 2009.[8]

V souvislosti s přímo voleným EP se však objevily i určité negativní aspekty. Volby jsou nejpřirozenějším nástrojem občanů, jak vyjádřit svůj politický názor a svou vůlí ovlivnit veřejné dění. V národních volbách dochází k tomu, že výsledek určí směřování státu na dalších několik let. **To se však v EP neděje.**

Jak vyplývá z analýzy *Simona Hixe*, profesora na *London School of Economics and Political Science*, dvě nejsilnější politické frakce v EP, tedy PES (Strana evropských socialistů) a EPP-ED (Evropská strana lidová – Evropští demokraté), hlasují při důležitých otázkách velmi podobně, což je poněkud paradoxní. V národních státech dochází nejčastěji k tomu, že nejsilnější strany na pravolevé konfliktní linii spolu svádí boj o moc. Ovšem jak již naznačuje výše zmíněné šetření, jak největší levicová, tak největší pravicová frakce hlasují v rámci

[8] Traynor I., *Misery for social democrats as voters take a turn to the right*. The Guardian (UK), http://www.guardian.co.uk/politics/2009/jun/07/eu-elections-social-democrats, 17. srpna 2010

hlasování Evropského parlamentu téměř obdobně, a to u politického středu. V rámci politického souboje v EU se dá nalézt ještě jedna konfliktní oblast, která na národní sféře nehraje ovšem nikterak zásadní roli. Jedná se o střet pro-integračních a proti-integračním sil. Ovšem i zde se PES i EPP-ED nacházejí na stejné pro-integrační lodi.[9]

Problematice voleb do EP se podrobněji věnuje Ondřej Mocek ve svém článku *Evropský parlament jako zástupce evropského lidu?*: „Do eurovoleb za současného nastavení kandidují domácí subjekty. Tedy národní strany, které se po zvolení seskupí v EP do různých frakcí. Ovšem již zde vyvstává jistý problém. Frakce vznikají až jako výsledek voleb, protože k jejímu vzniku je potřebný určitý počet poslanců z daného počtu zemí. Problém nastane, když strany, jež proklamují založení nějaké nové frakce, nedosáhnou daných limitů. Pak se musí přiřadit již k tradičním. Volič tak je de facto zrazen.“[10]

Sporným bodem je bezpochyby i vedení volební kampaně. Respektive možnosti a prostředky politiků prezentovat své názory na evropskou politiku a představit svůj postoj a své snahy v EP. Pokud si však uvědomíme, že EP nemá v současné době legislativní iniciativu v pravém slova smyslu, pak ani sami politici logicky nemohou jít do kampaně s určitými konkrétními tématy. Jednotliví kandidáti na post evropského poslance si nemohou dovolit říct, že budou prosazovat například jednotnou cenu internetového připojení, neboť v době kampaně neví, zda se tato problematika bude vůbec projednávat. Volič je tím pádem omezen na to, že může vybírat pouze ideologii, a to ještě, jak již bylo naznačeno výše, s nejistotou, že bude uskutečněna, respektive, že jí bude dána možnost se uskutečnit. Právě proto jsou namísto evropských témat ústředním motivem předvolebních kampaní do EP národní témata.[11]

Znepokojujícím faktem je také **neustále klesající účast ve volbách do Evropského parlamentu**. Od roku 1979, kdy byli poslanci EP poprvé voleni přímo, až do poslední volby v roce 2009 se každým rokem snižuje vůle občanů vyjádřit svůj názor při volbách do instituce, která zastupuje jejich názory na evropské půdě. Oproti téměř 62 procentům v roce 1979, přišlo k posledním volbám pouze 43 procent potencionálních voličů. Za zmínku určitě stojí i to, že Česká republika zaujímá společně s Litvou, Slovinskem a Rumunskem v tomto

[9] Hix S., *Constitutional Agenda-Setting Through Discretion in Rule Interpretation: Why the European Parliament won at Amsterdam.* British Journal of Political Science 32, 2002
[10,11] Mocek O., *Evropský parlament jako zástupce evropského lidu?* Global politics, http://www.globalpolitics.cz/zamereno-na-eu/evropsky-parlament-jako-zastupce-evropskeho-lidu, 25. 5. 2009

žebříčku volební účasti nejnižší příčky. Vůbec nejhůře si v tomto ohledu stojí občasné Slovenska.[12] Tento fakt je však relativně paradoxní. Pokud každá revize primárního práva přisvojila EP širší pravomoc, tudíž i větší možnost reprezentovat zájmy lidu jednotlivých členských států, pak by měl logicky zájem obyvatel o volby spíše stoupat. Ovšem jak lze vyčíst z historie, dochází k pravému opaku.[13] Při podrobné analýze nalezneme dlouhou řadu důvodů a názorů, proč k tomuto jevu dochází. Z těchto důvodů však vybočují dvě oblasti, kterým je nutno díky jejich závažnosti a rozsáhlosti věnovat velkou pozornost. Jedná se o informovanost obyvatel a tzv. teorii druhořadých voleb.

Struktury Evropské unie se každou další reformou unijního práva stále více komplikují. Pro obyčejného občana jsou poté tyto procesy stále více a více vzdálené. Proč by se tedy měl občan účastnit voleb do orgánu, jehož fungování nerozumí? **Neinformovanost a nezájem, respektive nepochopení,** jsou tedy bez pochyby jedním z důvodů neustále klesající účasti u evropských voleb.

Druhým problémem, který jsme výše nastínili, je **tzv. teorie druhořadých voleb**. Pro občany jsou nejdůležitější volby do národního parlamentu a přisuzují jim největší váhu, protože jednoduše předpokládají, že je nejvíce v "sázce". Pojem národního státu zůstává pro většinu občanů vědomě či nevědomě základním rámcem politické identity a všechny ostatní volby, ať již se jedná o regionální, komunální či evropské, nejsou pro voliče až tolik atraktivní. Bývají často považovány za druhořadé, z čehož vyplývá i nezájem občanů a nižší volební účast.[14]

I přes tyto neduhy je však nutné říci, že pro účely tohoto zkoumání je důležité, že Evropský parlament je přímo volen občany jednotlivých členských států a splňuje tak úvodní definiční kritérium parlamentu.

---

[12] European Parliament, *Turnout at the European elections (1979-2009)*, http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/staticDisplay.do?language=EN&id=211

[13,14] Mocek O., *Evropský parlament jako zástupce evropského lidu?* Global politics, http://www.globalpolitics.cz/zamereno-na-eu/evropsky-parlament-jako-zastupce-evropskeho-lidu, 25. 5. 2009

Ústřední postavení a kolegiální charakter Evropského parlamentu

Ústřední postavení parlamentu ve státě znamená, že jeho působnost, respektive působnost aktů přijatých parlamentem, je celostátní. V praxi to znamená, že parlamentem v pravém slova smyslu nemohou být žádné jiné kolegiální orgány na nižším stupni státní správy, například jednotlivé zemské sněmy.[15]

Lze konstatovat, že tuto podmínku EP vcelku obstojně splňuje. Určitá pochybnost může nastat například u specifických směrnic či nařízení, které po přijetí nepůsobí ve všech členských zemích, ale pouze v těch, které užívají jako měnu Euro. Takovýchto odlišností lze samozřejmě nalézt více, pole působnosti většiny legislativních aktů však dosahuje celého území Unie a směle tak můžeme tuto druhou podmínku označit za splněnou.

V případě kolegiálního charakteru parlamentu se jedná o orgán, který nedisponuje žádnou hierarchickou stavbou týkající se váhy jednotlivých hlasů při rozhodovacím procesu. V takovém parlamentu se rozhoduje kolektivně, a to relativní, absolutní či kvalifikovanou většinou.[16]

Evropský parlament se od přijetí Jednotného evropského aktu v roce 1987 účastní práce na legislativě EU na trojí úrovni.[17] Jednotlivým procesům, tedy spolupráci (od Lisabonské smlouvy nově pojmenované konzultační proceduře), souhlasu a spolurozhodování, se budu podrobněji věnovat později. Pro nás je však důležité, že každý člen EP disponuje při těchto procesech jedním hlasem a celý parlament poté rozhoduje kolektivně, konkrétně absolutní většinou všech hlasů. **I kolegiální charakter tedy patří mezi znaky, které Evropský parlament splňuje.**

[15] Baxa B., *Parlament a parlamentarism*, Praha, 1924
[16] Pavlíček V. a kolektiv, *Ústavní právo a státověda, 1. díl, Obecná státověda.* Linde Praha, 1998, dotisk 2003, str. 232
[17] Fontaine P., *Evropa ve 12 lekcích*, Evropská komise, Generální ředitelství pro komunikaci, Evropská společenství, 2007, str. 19

Evropský parlament a jeho pravomoci

EP je často nazýván jakousi „první institucí“ Unie díky tomu, že je pokaždé zmiňován jako první ve smlouvách o Evropských společenstvích a má také ceremoniální přednost před všemi ostatními autoritami EU. Často je tímto způsobem označován také pro míru pravomocí, jimiž disponuje.

Rozsah pravomocí Evropského parlamentu se vyvíjel ruku v ruce s jeho historií. S každou změnou primárního práva EU obdržel EP nové pravomoci a postupně tak upevňoval své postavení v rámci institucionálního nastavení Evropské unie. Nutno podotknout, že nárůst pravomocí až do dnešní doby je značný. Tuto skutečnost popisuje ve svém článku britský profesor *David Farrell:* „Po většinu doby jeho fungování bychom mohli Evropský parlament jednoduše označit jako mnohojazyčnou diskusi („multi-lingual talking shop“). V dnešní době to však již neplatí: Evropský parlament je v současné době jedním z nejmocnějších legislativních celků na světě jak v oblasti legislativní, tak i exekutivní moci, kterou má.“[18]

Původní kompetence Evropského parlamentu nebyly nikterak významné. EP, respektive v té době ještě Shromáždění Evropského společenství uhlí a oceli, disponovalo kontrolní pravomocí vůči Komisi s možností ji jako celek i odvolat. Současně s tím byl také nepřímým reprezentantem lidu členských států Společenství. Měl také jisté rozpočtové pravomoci, nutno však poznamenat, že pouze poradního charakteru. Z hlediska legislativního procesu docházelo ve vybraných bodech ke konzultacím, názor EP však nebyl pro ostatní instituce nikterak závazný.

První změnu přinesla tzv. **Slučovací smlouva**, která sjednotila pravomoci EP vůči všem třem Společenstvím (EHS, ESUO, EURATOM). Podstatně výraznější zásah do sféry jeho pravomocí však přinesly až jednotlivé rozpočtové smlouvy ze 70. let, které posílily postavení EP v rámci **jednání o evropském rozpočtu**. Přesněji zapojily EP do procesu přijímaní rozpočtu a daly mu také možnost odmítnout rozpočet jako celek. V roce 1979 po prvních přímých volbách a zvýšení legitimity EP výrazně vzrostlo také jeho sebevědomí - EP záhy poté využil svou pravomoc a zamítl návrh rozpočtu ES.

[18] Farrel D., *The EP is now one of the most powerful legislatures in the world.* European Parliament, *http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&type=IM-PRESS&reference=20070615IPR07837*, 18. 6. 2007

Výrazný zásah do **legislativní pravomoci EP** přinesl **Jednotný evropský akt** v roce 1979, který ve svých článcích č. 6 a 7 zavedl proceduru „**spolupráce“**. V rámci této procedury má EP právo vyslovit se k návrhům směrnic a nařízení a Evropská komise je následně může s přihlédnutím ke stanovisku EP příslušným způsobem upravit.[19] V článku č. 8 Jednotný evropský akt stanovuje také proceduru zakládající nutnost **„souhlasu“** EP s přijetím nových členů ES a jednotlivých mezinárodních závazků Společenství.

V trendu posilování pravomocí EP pokračovala **Smlouva o Evropské unii** podepsaná v Maastrichtu 7.února 1992. Tato smlouva rozšířila legislativní pravomoc EP zavedením procedury **„spolurozhodování“.** Tento postup dal Parlamentu stejné pravomoci jako Radě EU při přijímání legislativních aktů v celé řadě významných otázek. Z této škály zmiňme volný pohyb pracovních sil, vnitřní trh Unie, oblast výzkumu, vědy a vzdělávání, životního prostředí, zdravotnictví, kultury či ochrany spotřebitelů. Evropský parlament má od 1. listopadu 1993, kdy Smlouva o EU vstoupila v platnost, pravomoc zamítnout jednotlivé legislativní akty navrhované pro tyto oblasti. Pokud chce EP postupovat tímto způsobem, musí absolutní většina jeho členů hlasovat proti „společnému postoji“ Rady EU. **K výlučné legislativní činnosti měl však i přes tyto změny EP ještě stále velmi daleko.**

Významnou revizí Smlouvy o EU byla **Amsterodamská smlouva**, která vstoupila v platnost 1. května 1999, a která zapojila EP do ochrany nově definovaných základních pravidel a hodnot EU. Mimo to zavedla také přímé schvalování předsedy Evropské komise Parlamentem.

Simon Hix, o němž jsme již výše hovořili v souvislosti s evropskými volbami, byl prvním teoretikem, který přišel s teorií systematicky vysvětlující posilování pravomocí EP. *Hix* uvádí, že nejdůležitější krokem v upevnění pozice EP v rámci institucionální architektury EU byla právě Amsterodamská smlouva z roku 1997, která novelizovala smluvní základ Unie a výrazně zvýšila formální kapacitu EP při ovlivňování legislativních procesů. Podle *Simona*

[19] Fontaine P., *Evropa ve 12 lekcích*, Evropská komise, Generální ředitelství pro komunikaci, Evropská společenství, 2007, str. 19

Hixe je důvodem, proč k tomu došlo, právě to, že jednotlivé členské státy Unie potvrdily kodifikaci ověřené praxe.[20]

Členové Unie však neočekávali, že spolu s posílením role EP dojde k oslabení jejich pravomocí, EP totiž počal vykládat evropská pravidla sobě příznivým způsobem. *Hix* směle nazývá tento proces přechodem od stavu *de facto* ke stavu *de iure* a zároveň definuje podmínky, jejichž splnění umožňuje aktérům na tuto hru přistoupit. Při kodifikaci nesmí dojít k překročení stavu *de facto* a všichni aktéři musí následně z dané kodifikace profitovat. Pokud jsou tyto podmínky splněny, poté i členský stát, který měl na počátku na danou věc odlišný názor, nakonec návrh podpoří.[21]

Na proces posílení role EP, respektive parlamentarizaci evropské integrace může být také nazíráno jako na důsledek konstitucionalizace EU, jež ovlivňuje do značné míry fungování celé Unie. Pojmem konstitucionalizace se rozumí snaha o vytvoření jednotného evropského ústavního rámce, tedy jednotné ústavy. Při potencionálním vyvrcholení a dotvoření ústavního rámce EU by se EP stal reprezentantem "politického lidu" a získal by také své jasné a nezpochybnitelné vymezení vůči národním parlamentům.[22]

Ačkoliv je *Simon Hix* pro své názory velice často podrobován konstruktivní kritice, nelze než souhlasit s jeho závěrem, že Amsterodamská smlouva, respektive její ustanovení o pravomocích EP, do značné míry kodifikovala tehdejší faktický stav. Hixova hypotéza se fakticky projevila i při projednávání návrhu **Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu** (SÚ). V souvislosti s tímto návrhem se totiž objevila skutečnost, která je obzvláště v dnešní době na půdě EU velice patrná. Jedná se o snahu samotného EP posilovat svoje vlastní pravomoci, k čemuž proces konstitucionalizace přímo vybízí. V preambuli samotné SÚ se objevila ustanovení, která pojímala obecné demokratické principy jako obecné principy celkového návrhu. Tím došlo k odklonu od současného textu zakládajících smluv, který deklaruje demokratickou spolupráci členských států.[23]

---

[20] Kysela J., *Parlamenty a jejich funkce v 21. století*, Eurolex Bohemia, a. s. Praha 2006, kapitola: Pecháček Š., *Legitimita Evropského parlamentu a vztah k národním parlamentům*, Parlamentní institut, str. 224
[21] Hix S., *Constitutional Agenda-Setting Through Discretion in Rule Interpretation: Why the European Parliament won at Amsterdam.* British Journal of Political Science 32, 2002
[22,23] Kysela J., *Parlamenty a jejich funkce v 21. století*, Eurolex Bohemia, a. s. Praha 2006, kapitola: Pecháček Š., *Legitimita Evropského parlamentu a vztah k národním parlamentům*, Parlamentní institut, str. 223

V oblasti hospodářské integrace, jejíž koordinaci přenechaly do značné míry členské státy společným institucím, má EP poněkud slabší pravomoci. Plně si to však vynahrazuje v oblasti problematiky lidských práv, humanitární pomoci a participaci veřejnosti na rozhodovacích procesech uvnitř Unie.

Významnou evropskou oblastí, kde dochází k procesu parlamentarizace, je Druhý pilíř EU, tedy Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP), a to i přesto, že v této oblasti hraje přirozeně první housle Rada EU. Na první pohled se může zdát, že je zkoumání vlivu EP v oblasti zahraniční politiky z části bezpředmětné, jelikož se jedná o výsostnou oblast jednotlivých členských států. Vedle formálního rámce, v němž EP přílišné pravomoci nemá, však existuje ještě druhý, ryze neformální rámec činnosti EP v oblasti SZBP. Díky tomu se oblast SZBP stává kvalitním indikátorem vlivu EP v meziinstitucionální struktuře EU.[24]

Lze konstatovat, že EP používá při prosazování svého vlivu na zahraniční politiku EU strategii využití současného právního rámce. Nedochází k využívání pravomocí, které má EP přímo ve vztahu k SZBP, nýbrž dochází spíše k využití toho, že zahraniční politika EU byla po dlouhou dobu spíše politikou ekonomického charakteru a prosazování zahraničně politických cílů bylo tzv. ekonomizováno. Z výše uvedených faktů lze snadno vyvodit, že EP posiluje své pravomoci zejména v oblastech, ve kterých již posílené oblasti má nebo v oblastech, v nichž je činnost EP ne zcela vyjasněná.[25]

Jak bylo již výše zmíněno, EP má značné pravomoci také v oblasti unijního rozpočtu. Mimo schvalování obecného rozpočtu drží pevnou ruku i nad financováním vojenských misí EU. EP argumentuje tím, že se jedná o závažnou činnost, která se bezprostředně dotýká oblasti lidských a občanských práv. Tato argumentace vychází z dlouhodobé obavy před nárůstem terorismu a z teorie stírání rozdílů mezi vnější a vnitřní bezpečností. Díky tomuto prolínání dochází k novému vymezení oblasti bezpečnosti a působení jednotlivých unijních institucí a dopad na jednotlivé členské státy i jejich jednotlivé občany.

Dvěma stěžejními institucemi pro společnou zahraniční politiku EU jsou Služba pro vnější činnost EU a Evropská obranná agentura. EP projevil svůj zájem o kontrolu nad těmito dvěma

[24] Kysela J., *Parlamenty a jejich funkce v 21. století*, Eurolex Bohemia, a. s. Praha 2006, kapitola: Pecháček Š., *Legitimita Evropského parlamentu a vztah k národním parlamentům*, Parlamentní institut, str. 226
[25] Kysela J., *Parlamenty a jejich funkce v 21. století*, Eurolex Bohemia, a. s. Praha 2006, kapitola: Pecháček Š., *Legitimita Evropského parlamentu a vztah k národním parlamentům*, Parlamentní institut, str. 227

orgány prostřednictvím svého Zahraničního výboru ve Zprávě k výroční zprávě rady EU o hlavních aspektech a základních možnostech SZBP, včetně finančních dopadů na celkový rozpočet ES, za rok 2003. EP využívá toho, že institucionální vymezení těchto orgánů nebylo plně dokonáno díky tomu, že nebyl ratifikován návrh nové ústavní smlouvy a také v této situaci využívá legitimitu, jíž disponuje jako jediná přímo volená instituce EU.

V současné době má Evropský parlament daleko větší možnost podílet se na fungování Evropské unie. V rámci rozhodování o politických procesech získal podíl na ustavení Evropské komise formou přímého schvalování. Kontrolní pravomoc vůči Evropské komisi i možnost jejího odvolání jako celku mu přitom samozřejmě zůstaly.

Nutno uznat, že Evropský parlament prošel za dobu svého trvání výraznou změnou. Došlo k výraznému posílení jeho pravomocí v legislativní oblasti, v níž se EP podílí na fungování Unie procesy spolupráce, souhlasu a spolurozhodování, jejichž podstatu jsme si nastínili výše.

Další oblastí, v níž Parlament od doby svého vzniku výrazně posílil, je rozpočtová pravomoc. Důležitý je však fakt, že EP nedisponuje úplnou kontrolou nad celým unijním rozpočtem. Přímo ovlivňovat a měnit může pouze tzv. nepovinné výdaje, zatímco u povinných má možnost pouze navrhovat rozpočtové změny. Pokud však EP nesouhlasí s podobou rozpočtu ani ve druhém čtení, může rozpočet odmítnout jako celek, což se již v minulosti několikrát stalo.

V úvodu této práce jsme si však nastínili nejdůležitější definiční znaky parlamentu, a to jednak přijímání zákonů a jednak přijímání státního (unijního) rozpočtu. Z logiky věci vyplývá, že přímo volený parlament by měl přímo reprezentovat názory lidu a měl by tak být výlučným tvůrcem unijních legislativních aktů, které více či méně ovlivňují životy občanů v Unii. V současné době tomu tak však není. EP nemá legislativní výsost, je jen jedním ze zástupců legislativní moci v Evropské unii. Podoba mnohých unijních právních aktů se může značně lišit od názoru, který zaujímá EP. Zároveň se však ani nejedná o orgán, který by měl ve svých rukou zákonodárnou iniciativu. Má pouze možnost pozměnit již připravený legislativní návrh.

V případě Evropského parlamentu tedy o výlučnosti těchto pravomocí nelze hovořit, jelikož EP v těchto oblastech působí „jen“ jako partner Rady EU.

Evropský parlament jako zástupce evropského lidu

Posledním, avšak pro naši otázku velice podstatným znakem parlamentu, je jeho postavení jako zástupce lidu. V tomto případě tedy budeme hovořit o EP jako o zástupci evropského lidu. Hned na úvod této kapitoly se však nabízí otázka: Existuje vůbec evropský lid, lze jej nějakým způsobem definovat? Evropská integrace vznikala po Druhé světové válce za účelem ekonomické spolupráce a eliminace sil, které by vedly k dalšímu ozbrojenému konfliktu na kontinentě. Nyní se však nacházíme ve 21. století a přiznejme si, že tato idea je v současnosti již spíše okrajová.

Od okamžiku vstupu každé jednotlivé země do Evropské unie získávají její občané současně se svým národním občanstvím také občanství evropské. Pokud se podíváme na definici evropského lidu z širšího pohledu, pak jím určitě můžeme nazvat skupinu osobu žijící v EU, která je stoupencem myšlenky jednotné Evropy. Ryze geograficky je Evropanem každý, kdo žije na území Evropy. Hledání dalších společných znaků evropských občanů je však velice obtížné. Pokud budeme vycházet z historie, můžeme směle tvrdit, že například národy střední a východní Evropy k sobě mají velice blízko, jelikož jejich občané jsou většinou slovanského původu. Tento fakt však nemůžeme vztahovat na Evropu jako celek, jelikož mezi ostatními národy, například mezi Estonskem a Francií, takové vztahy nepanují.[26]

Kdo je tedy vlastně evropským lidem? Evropským lidem mohou být ti, kteří se považují současně za občany svého národního státu a současně za občany EU. Evropský lid tím pádem v současné době tvoří zastánci evropského integračního procesu. V každém případě však tito evropští občané netvoří národ v pravém slova smyslu.[27]

S otázkou evropského lidu je úzce spjat v posledních letech v souvislosti s Evropskou unií často skloňovaný pojem demokratického deficitu. **Demokratický deficit** znamená, že Evropská unie je v důsledku složitých metod rozhodování, které používá, vzdálena běžnému občanovi a postrádá tak nutnou míru demokratičnosti. Nutno však podotknout, že pokud budeme nahlížet na Evropskou unii jako na mezinárodní organizaci, poté je však svou demokratičností naprosto výjimečná. V celém světě totiž nenajdeme žádnou jinou

[26,27] Vít M., *Co je evropský lid?*, Global Politics, *http://www.globalpolitics.cz/zamereno-na-eu/co-je-evropsky-lid*, 25. 5. 2009

mezinárodní organizaci podobného formátu, která by měla instituci přímo volenou obyvateli svých členských států.

Mezi občany jednotlivých členských států Unie však převládá názor, že institucionálnímu schématu Společenství dominuje instituce, která kombinuje legislativní a exekutivní formy vlády, tedy Rada EU, a instituce, která postrádá demokratickou legitimitu, tedy Evropská komise. Prezident České republiky Václav Klaus se dokonce ve svém projevu před Ústavním soudem vyjádřil ve smyslu, že evropský lid určitě zdrojem moci v Unii není, ba že vůbec neexistuje. „Kdo je zdrojem právní a politické moci v Evropské unii? Lid to v žádném případě není, protože evropský lid, démos, neexistuje. Moc se v Evropské unii odvozuje od institucí vytvořených na základě mezivládních dohod či smluv.“[28]

S tématem demokratického deficitu úzce souvisí otázka, jak by Evropská unie měla své občany oslovit a vzbudit tak jejich zájem o participaci na rozhodovacích procesech uvnitř Unie. Nutno podotknout, že nejvyšší orgány EU již několikrát svou snahu o vylepšení tristní situace projevily. Jako příklad uveďme Laekenskou deklaraci, která předcházela návrhu o vytvoření nové Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu a která formulovala 60 cílových otázek o budoucím směřování evropské integrace, mezi nimiž vyniká závazek stát se především demokratičtější, průhlednější a efektivnější institucí. Ve výše zmíněné deklaraci je dále mimo jiné vyjádřena snaha o zmírnění předsudku o odcizování se výsledků unijních rozhodovacích procesů a reálných potřeb občanů.

I připravená Smlouva o založení Ústavy pro Evropu, k jejímuž dalšímu působení se v referendech negativně vyjádřili občané Francie a Nizozemska a tím ji “poslali ze stolu“, vyjadřovala určitou tendenci pohnout se v tomto ohledu kupředu. V úvodní části Smlouvy, článku č. 1-46, přímo stojí: *„fungování Unie je založeno na zastupitelské demokracii.“*[29] Legitimita EU je zde vyjádřena ve dvou základních rovinách. První rovinou je právě Evropský parlament, jemuž dodává dostatečnou míru legitimity přímá volba občanu. Druhý aspekt zohledňuje v mnohem větším měřítku jednotlivé národní státy. Občané volí své zástupce do národních parlamentů a předávají tak svou legitimitu i členům vládních sborů,

[28] Mediafax, *Klaus zaujal Evropu, řekl jí, že evropský lid neexistuje*, Mediafax *http://www.mediafax.cz/zahranici/2779427-Klaus-zaujal-Evropu-rekl-ji-ze-evropsky-lid-neexistuje*, 25.11.2008

[29] Official Journal of the European Union, *Treaty establishing a Constitution for Europe*. 2004/C 310/01, part 1, article 1-46

kteří poté jejich jménem rozhodují o dalším směřování Unie v druhém legislativním orgánu, tedy Radě ministrů EU.

Dalším krokem v cestě za zvýšením míry legitimity v evropských institucích bylo nepochybně přijetí Lisabonské smlouvy (LS). Přiznejme si otevřeně, že její přijetí nebylo ve všech státech úplně snadné, pro další posílení demokratických principů v Unii však bylo nezbytné. Instituty zastupitelské demokracie byly totiž doplněny o prvky demokracie přímé a LS tak mimo jiné otevřela občanům většiny členských států Unie možnost iniciativy vůči aktivitě Evropské komise. Nutno dodat, že tento krok se však nesetkal u většiny obyvatel jednotlivých členských států EU s dostatečným efektem. Drtivá většina obyvatel členských států EU nahlíží na Unii jako na konfederativní uskupení států, zde je však nutné podotknout, že v rozšíření její působnosti o prvky přímé demokracie je nutné spatřovat i určitou snahu o vytvoření „nadnárodní“ verze demokracie, směřující v určitých ohledech až k federálnímu uspořádání. Dle dánského politologa a teoretika mezinárodních vztahů *Georga Sorensena* představuje Evropská unie „systém víceúrovňového vládnutí mezi rozmanitými skupinami aktérů ve třech vzájemně propojených politických oblastech: nadnárodní, státní a substátní.“[30]

Jedním ze základních demokratických principů je kontakt vrcholných institucí s občanskou společností, který nedosahoval před přijetím Lisabonské smlouvy příliš vysoké úrovně. Ani v dnešní době se nedá hovořit o vztahu EU a občanské společnosti jako o ideálním, přesto je v ustanoveních LS vidět určitá snaha o krok kupředu, když přímo stanovuje, že orgány unie mají vést otevřený, transparentní a pravidelný dialog s reprezentativními sdruženími a občanskou společností.

Nutno však říci, že výše zmíněný demokratický deficit je však primárně deficitem Evropské unie, nikoliv Evropského parlamentu. O tomto deficitu bychom mohli hovořit v roce 1979 jako o skutečnosti, že Parlament představující občany členských států – tedy instituce z hlediska demokratické legitimity nejvýznamnější, měl v systému Společenství nejslabší pozici.[31] Pokud se však na EP podíváme skrze pohled celého historického vývoje, snadno zjistíme, že současný stav je nejdemokratičtější, jaký kdy v historii Evropských společenství a EU byl. EP disponuje v současné době největší měrou pravomoci za dobu svého fungování a zároveň je přímo volen občany členských států.

[30] Sorensen G., *Stát a mezinárodní vztahy*, Portál, 2005, str. 106
[31] Kuklík J, Petráš R., *Nadnárodní integrace v Evropě*, Avenira Edice, 2007, str. 208

Jediným případem, kdy můžeme hovořit o demokratickém deficitu Evropského parlamentu je situace, kdy bychom začali srovnávat jeho činnost a strukturu s národními parlamenty jednotlivých členských států. V tom případě by se reprezentace lidu na národní úrovni jevila určitě jako výrazně lepší než na úrovni evropské. Domnívám se však, že toto srovnání je naprosto mylné. Srovnávat instituci Evropské unie, která je sama o sobě mezinárodní organizací "sui generis" a instituci národního charakteru, která prošla mnoholetým vývojem, jenž jí přiřkl určité charakteristické vlastnosti, je víceméně nemožné. Evropský parlament se od těch národních výrazně liší. Chybou je samo označení Evropský parlament, které automaticky svádí ke srovnávání s národními parlamenty.[32]

V závislosti na nutnosti vést zvyšování míry legitimity EU přes instituce parlamentního charakteru došlo logicky přijetím Lisabonské smlouvy také k posílení pravomocí Evropského parlamentu. Lze nicméně konstatovat, že ani samotné členské státy při přijetí tohoto významného legislativního rámce Unie nepočítaly s tím, jak vysokou míru pravomocí EP předávají. Vedoucí představitelé dvou nejsilnějších politických frakcí v EP jsou si totiž moc dobře vědomi, že v LS není explicitně uvedeno vše, co může EP její interpretací získat. Tento krok k přílišnému zvýšení „evropské legitimity" nevedl, ba právě naopak.

[32] Mocek O., *Evropský parlament jako zástupce evropského lidu?* Global politics, *http://www.globalpolitics.cz/zamereno-na-eu/evropsky-parlament-jako-zastupce-evropskeho-lidu*, 25. 5. 2009

Je Evropský parlament parlamentem?

Evropský parlament je jedinou institucí Evropské unie, která je přímo volená občany jednotlivých členských zemí, čímž splňuje jedno z našich parlamentních kritérií. Také o jeho ústředním postavení a kolegiálním charakteru můžeme hovořit, jako o dostatečném.

Nárůst jeho pravomocí od doby jeho vzniku byl značný. Přesto však dochází k jakémusi vyprázdnění. Vzhledem ke složitosti procesů uvnitř Evropské unie a k nestandardnímu nastavení tohoto orgánu, který se výrazně liší od národních parlamentů, jak již bylo dříve zmíněno, se mu od potencionálních voličů nedostává takové pozornosti, jaká se očekává. Poptávka voličů po evropských volbách se tak díky těmto vlivům neustále snižuje.

Legislativní a rozpočtová pravomoc Evropského parlamentu je velice značná, nikoliv však do té míry, abychom mohli tento významný evropský orgán nazvat parlamentem. Jako přímo volená instituce by měl být EP vzhledem k nejvyšší míře legitimity mezi ostatními unijními institucemi výlučným tvůrcem legislativních aktů, institucionální nastavení EU to však v současné době neumožňuje. EP pouze „spolurozhoduje“ společně s Radou EU, a to pouze v některých případech.

V oblasti unijního rozpočtu disponuje Evropský parlament možností jej jako celek zamítnout. Nedisponuje však výlučností v jeho přijímání. Stejně jako v oblasti tvorby legislativních aktů je i v oblasti rozpočtu Evropský parlament „jen“ rovnocenným partnerem Rady.

Jako poslední kritérium jsme si zvolili postavení Evropského parlamentu jako zástupce evropského lidu. Jak jsme si však již nastínili výše, v této oblasti se střetáváme s problémem nejednoznačnosti obsahu pojmu „evropský lid“. Budou tedy jednotliví evropští úředníci i nadále pracovat s pojmem, jehož obsah není přesně znám? Pokud se podíváme na současné nastavení Evropské unie, musíme si odpovědět ano, neboť snahy o další prohloubení tohoto pojmu se jeví jako prakticky uzavřené. Samozřejmě, reforma evropských institucí Lisabonskou smlouvou není pravděpodobně poslední reformou primárního práva Unie. Hlavní díl odpovědnosti za rozšiřování povědomí o evropské myšlence však v současné době

přebírají sdělovací prostředky. V případě současné chybějící poptávky ze strany občanů však není možné od médií tuto funkci očekávat. **Vzhledem k pochybnostem a nejednoznačnosti obsahu pojmu „evropský lid“ tedy nemůžeme Evropský parlament označit za jeho zástupce. Evropský parlament tedy při současném institucionálním nastavení parlamentem v pravém slova smyslu není.**

Na závěr je důležité položit si otázku, zda by vůbec mělo dojít k odstranění těchto nedostatků, a tím k přiblížení Evropského parlamentu národním parlamentům. Má odpověď zní ne. Jak jsem již v této práci zmínil, Unie je projekt evropských politických elit a pokud bychom chtěli EP přiblížit národním parlamentům, museli bychom nejprve celý tento koncept úplně změnit.
Na druhou stranu není ovšem výše uvedené zjištění až tolik negativní. Evropský parlament totiž nikdy neměl jako svůj primární úkol reprezentaci zájmů lidu, který jej volí, ale měl být v první řadě jakousi institucionální pojistkou proti samovůli Evropské komise a Rady EU. Nutno říci, že tento svůj primární účel EP v celku obstojně splňuje.[33]

[33] Mocek O., *Evropský parlament jako zástupce evropského lidu?* Global politics, *http://www.globalpolitics.cz/zamereno-na-eu/evropsky-parlament-jako-zastupce-evropskeho-lidu*, 25. 5. 2009

Seznam použitých zdrojů a literatury:

1)Baxa B., *Parlament a parlamentarism*, Praha, 1924

2)Blondel J., Sinnot R., Svensson P., *People and parliament in the European Union*. Oxford University Press, 1998

3)Dočkal V., Kaniok P., Závěšický J.: Evropský parlament, IIPS, Brno 2007

4)European Navigator, *European Parliament*, *http://www.ena.lu/?lang=2&doc=3998*

5)European Navigator, *The EU institutions*, *http://www.ena.lu/?lang=2&doc=20822*

6)European Parliament, *Parliamentary reform put into practice*, *http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20080116BKG18998+0+DOC+XML+V0//EN*, 17. 1. 2008

7)European Parliament, *MEP class of '79 on how things have changed*. Official website of the European Parliament, *http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20081107STO41554+0+DOC+XML+V0//EN*, 11. 11. 1998

8)European Parliament, *Turnout at the European elections (1979-2009)*, Official website of the European Parliament, 2009 *http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/staticDisplay.do?language=EN&id=211*

9)Farrel D., *The EP is now one of the most powerful legislatures in the world*. Evropský parlament, *http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&type=IM-PRESS&reference=20070615IPR07837* 18. 6. 2007

10) Georgiev J., *Proč nezmizel demokratický deficit?* Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/proc_nezmizel_demokraticky_deficit.html*

16. 12. 2010

11) Fontaine P., *Evropa ve 12 lekcích*, Evropská komise, Generální ředitelství pro komunikaci, Evropská společenství, 2007

12) Hix S., *Constitutional Agenda-Setting Through Discretion in Rule Interpretation: Why the European Parliament won at Amsterdam.* British Journal of Political Science 32, 2002

13) Kuklík J, Petráš R., *Nadnárodní integrace v Evropě*, Avenira Edice, 2007

14) Kysela J., *Parlamenty a jejich funkce v 21. století*, Eurolex Bohemia, a. s. Praha 2006, kapitola: Pecháček Š., *Legitimita Evropského parlamentu a vztah k národním parlamentům*, Parlamentní institut

15) Mocek O., *Evropský parlament jako zástupce evropského lidu?* Global politics, 25. 5. 2009, *http://www.globalpolitics.cz/zamereno-na-eu/evropsky-parlament-jako-zastupce-evropskeho-lidu*
25. 5. 2009

16) Mediafax, *Klaus zaujal Evropu, řekl jí, že evropský lid neexistuje*, Mediafax, http://www.mediafax.cz/zahranici/2779427-Klaus-zaujal-Evropu-rekl-ji-ze-evropsky-lid-neexistuje
25. 11. 2008

17) Official Journal of the European Union, *Treaty establishing a Constitution for Europe*. 2004/C 310/01, part 1, article 1-46

18) Pavlíček V. a kolektiv, *Ústavní právo a státověda, 1. díl, Obecná státověda.* Linde Praha, 1998, dotisk 2003

19)Vít M., *Co je evropský lid?*, Global Politics, *http://www.globalpolitics.cz/zamereno-na-eu/co-je-evropsky-lid*
25. 5. 2009

20) Sorensen G., *Stát a mezinárodní vztahy*. Portál, 2005

21) Syllová J., Pítrová L., Svobodová M., *Ústava pro Evropu – komentář*. Praha 2005